

Tilfeldighetenes "glade" budskap?

- *Norsk idehistoriker sier: nei!*

Av Jostein Andreassen

Si meg: er du klar over at du bare er en tilfeldighet? - Resultat av et lotteri?

Du er kun stjernestøv. Hva du enn måtte finne på å gjøre eller bruke livet ditt til, spiller ikke noen som helst rolle. For tilværelsen er fullstendig meningsløs. Det eneste som betyr noe, er at du får spredt genene dine!

Slike tanker formidles i boka "Tilfældigheden og nødvendigheden. Et essay om den moderne biologis naturfilosofi". Den er skrevet av den franske nobelprisvinner Jacques Lucien Monod. Originalens tittel er "Le Hasard et la nécessité" (1970) – året etter kom den ut på dansk. Under lesningen blir det raskt forståelig at folk både drikker og doper seg, når de får slikt å høre, og hvordan vil du få en stoffmisbruker ut av sitt narko-helvete, om du møter dem med dette "glade" budskap?

For den som er vant til å lese Paley, Whewell og Herschels skjønne naturteologi og de mange bind av "Bridgewater Treatises", blir det sterke saker. På samme måte brukte også Newton sin penn til å hylle Skaperen og forbeholdt ham de fire siste sidene av "Principia":

"Sola, planetene og kometene – det aller vakreste system - kan bare ha oppstått og eksisterer fortsatt ved et intelligent og mektig Vesens hensikt og herredømme".

Genstyrte roboter

Monod (1910-76) er imidlertid døv og blind for slikt. Han trekker svært drastiske kon-

klusjoner ut av sin molekylærbiologiske viten: Alt, absolutt alt, beror på tilfeldigheter. "Universet gikk ikke svanger med livet, biosfæren ej heller med mennesket. Vort nummer blev uttrukket i Monte-Carlo-spillet." (s.133)

Dette er ikke bare ultradarwinistiske synspunkter, det er reduksjonisme: alt som ikke er mål- og veibart, eksisterer ikke – Feyerbachs ord om at "Der Mensch ist, was er isst", oser fra hver side. Alt rundt oss er bare fysikk og kjemi, og tilværelsen fullstendig meningsløs.

De samme synspunkter er ikke mindre radikale og uspiselige i engelskmannen Richard Dawkins' bøker. "Det egoistiske genet" er nettopp kommet på norsk, ikke overraskende utgitt og bekostet av Humanetisk Forbund. Vi er alle genstyrte roboter, viljeløse marionetter under DNA-trådene, stakkars.

"Darwin made it possible to be an intellectually fulfilled [tilfreds] atheist", skriver Dawkins så vakkert på side 6 i "The Blind Watchmaker" (1986), trolig til stor lettelse for medlemmene av forbundet som fikk ham utgitt og som sikkert synes det var verd pengene.

Litt vanskeligere å svelge blir det når en så ærlig og fornuftig biolog som professor

Dag O. Hessen ved Universitetet i Oslo også gjentar det: vi er alle terningkast-resultater. I sine to svært lærerrike bøker, "Det tapte paradiset" (1997) og "Gener, Gud og Gaia" (2003), som her anbefales å lese, snakker han om "årmilliardenes mutasjons- og evolusjonslotteri". "Poenget er altså at evolusjon som sådan – og da spesielt i Darwins versjon – oppfattes eller fremstilles som *en totalt tilfeldig prosess.*" (bokas utheving, s. 65).

Hoyle

I boka "Det intelligente univers" (1983) har selerer nylig avdøde Fred Hoyle, den skarp-sindige astrofysiker, over påstandene om tilfeldigheter. Metaforene om Rubiks kube, Boeing 747 og apekatter ved skrivemaskiner kjenner vi vel alle. Hvis ikke, så bør du lese boka. Han har tydeligvis gjort sine saker bra, for til og med et kvasivitenskapelig og selvhøytidelig magasin som "Illustrert Vitenskap" har tatt hans påstander til seg, men, som vi ser, med denne lille "intelligente" vrien:

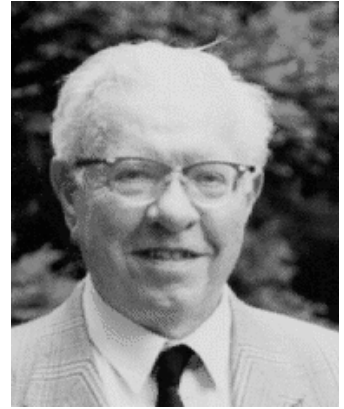
"Millioner av molekyler har kjedet seg sammen til DNA-strengen i de menneskelige arveanleggene. Sannsynligheten for at det kunne skje, er som 1: 10 opphøyd i 40.000 – altså et 1-tall etterfulgt av 40.000 nuller. Det svarer til å spille mynt og krone og få krone ca. 130.000 ganger på rad. Men - med millioner av år til rådighet, hvorfor skulle det ikke kunne skje?"

Overfor et slikt absurd spørsmål blir vi nesten målløse. I en annen sammenheng, der det hele ikke ble kamuflert som vitenskap, ville alle smile litt i skjegget over gutten som påstod at han kunne finne igjen et merket sandkorn, om han mistet det ned fra et fly på vei over Sahara! Det er da vi skjønner at darwinismen er en overtro, en kollektiv tankebrist i det danske og norske folk.

Norsk idehistoriker sier: nei!

Trond Berg Eriksen (1945) er den mest fremtredende av de norske idehistorikere. Han er fargerik professor ved Universitetet i Oslo og har en stor produksjon bak seg. På

Fred Hoyle

baksiden av hans siste bok "Kors på halsen. Betraktninger om religion og vitenskap", Universitetsforlaget (2002) står det at han "har en stor og begeistret leserskare". Ikke så rart: nettopp denne boka er en gave fra gudene. Sjelden kan en lese noe mer lærerikt, og sidene 239-257 er spesielt interessante i vår sammenheng. I bladet vårt burde de vært gjengitt i sin helhet! De synspunktene Berg Eriksen bringer til torgs, er skrevet med stort innsyn og vidd. Mesteparten av plassen bruker han til et oppgjør med den kjente evolusjonisten Stephen Jay Goulds bok "Rocks of Ages. Science and Religion in the Fullness of Life" (1999). Det blir en ren slakt. Goulds måte å behandle forholdet mellom vitenskap og religion på kommenteres slik:

"Han vil overlate denne verden til vitenskapene, så kan religionen overta den neste gratis. Gould oppfordrer religionens tilhenger til å sitte stille, holde munn og be sine bønner inne i seg. Den store feiltakelsen er at Gould oppfatter vitenskapenes representanter som de eneste moderne advokater for rasjonell argumentasjon." (...)

Berg Eriksen anklager Gould for å prøve "å redde Darwin fra sosialdarwinistene, som ville overføre livskampen til politikken for å kunne drive med imperialisme og klassekamp med naturens fulle velsignelse. Darwin er i virkeligheten langt fra uskyldig på dette punktet, fordi han faktisk hentet sine naturmetaforer fra Malthus' beskrivelse av kapitalismens og imperialismens brutalitet. Gjennom Darwins evolusjonsmekanismer blir den sosiale grusomheten til natur

og tilbys som universalforklaring på utviklingen av det levende liv. Det hele ligner en hvitvask av svarte penger. (...)

Gould snakker om de grusomheter som er begått i religionens navn, som et tankeskors, men nevner ikke vitenskapelig våpenproduksjon. Som kjent førte vitenskapelig krigsteknologi til at det i Den andre verdenskrig ble drept like mange mennesker på en dag som i alle Vestens konfesjonskriger og på alle Vestens heksebål til sammen. Gould vil gjøre vitenskapenes makt- og kontrollviten like uskyldig som sitt eget studium av vestindiske snegler." (...)

Ikke så uskyldig

"Evolusjonstanken er ikke så uskyldig som den kan se ut ved første blick. Ikke mange forstår at utviklingsbegrepet brukes både metaforisk og direkte i forkjempenes retorikk. En enkelt plante eller et enkelt dyr kan selsagt "utvikle seg" i betydningen utfolde sine muligheter gjennom vekst. Men

om man sier det samme om hele planteriket eller hele dyreriket, bruker man den konkrete prosessen som modell for helheten. Da taler man metaforisk. "Utvikling" betyr altså helt forskjellige ting i de to tilfellene. Ved det enkelte levende vesen er det tale om en konkret prosess. Som modell av helhetens tilblivelse er utviklingstanken en teori om en hendelsesrekke som er så omfattende at den aldri kan foreligge for en menneskelig betrakter som gjenstand. "Utviklingen" er altså ikke en kjensgjerning, men en idé." (...)

Etter å ha drøftet evolusjonstanken som ideologisk systemtanke, om hvordan Hæckel, Spencer og Wundt ville kvitte seg med religionen som en rest fra et tidligere stadium og at Gould ikke kan fremstille evolusjonstanken som verdifri, skriver Berg Eriksen:

"På 1900-tallet har mange riktignok talt om blind eller tilfeldig evolusjon. Det eneste man da oppnår, er at man skaper kaos i metaforbruken. Man mener utvikling, men ikke utfoldelse, forbedring og fullstendigjøring. Man mener fisk, men en fisk som ikke kan svømme. Da ville det være på tide å finne nye modeller og nye navn. Den som studerer hele prosessen fra det uorganiske til det organiske og fra det organiske til det bevisste liv, kan ikke unnsnippe mistanken om at det må finnes andre styrende krefter enn lotteriet. For i naturens angivelige utvikling er det ikke bare trukket ytterst sjeldne gevinster – lotteriets regler har forandret seg fundamentalt under marsjen. Det er ikke vanskelig å godta evolusjonsmodellen for de små skritt i den organiske utviklingen. Men hva med de større sprangene? Gikk det uorganiske svanger med det organiske? Gikk det organiske svanger med bevisstheten? Spørsmålene stammer fra Jostein Gaarders filosofiske roman *Maya* (1999).

Uansett hvordan evolusjonsmetaforen forstås, gjør den og de virkede mekanismer man til nå har foreslått, dårlig rede for slike sprang. Eller for å si det rett ut: Forslagene er så enkle at bare de som tror på skapelsesberetningens bokstavelige sannhet, kan ergre seg over dem!"

Verdiunivers?

”Evolusjonsretorikken hos for eksempel Gould nærer seg av en grunnleggende klarhet ved at han lar mikroundersøkelser bekrefte helhetshypoteser, og bruker helhetshypoteser til støtte for fortolkninger av mikrofunn. Men metaforer har alltid ubegrenset rekkevidde. Evolusjonistenes kunststykke er at de lar en metafor få ubegrenset gyldighet slik at de kan projisere et helt verdiunivers over på naturen. Derfor er kanskje biologien den vitenskap som egner seg minst av alle til en fredsslutning av den typen Gould foreslår i *Rocks of Ages* (1999). Etter hvert er det blitt nesten like vanskelig å tale om evolusjonslæren som om religionsbegrepet eller vitenskapsbegrepet. Størrelsene er så mangfoldige at det man sier, uansett bare treffer en liten del av det området evolusjonslæren, religionene eller vitenskapene omfatter. Evolusjonslæren begynte jo som en teori om sammenhenger og utviklet seg til en teori om det store lotteriet som skulle ha frembrakt alt liv på jorden gjennom rene tilfeldigheter. Charles Darwins og Jacques Monods ideologiske kontekster var så forskjellige som tenkes kan. At utviklingen fra det uorganiske til det organiske og fra det organiske til det bevisste liv skulle hvile på kosmiske tilfeldigheter alene, virker mindre sannsynlig enn nær sagt hvilken som helst alternativ forklaring. Henvisningen til lotteriets logikk er rett forstått ikke en forklaring i det hele tatt, men en erklæring om at man avstår fra forklaringer.”

Bevisstheten en illusjon?

”Store deler av den moderne tenkningen har investert enorme mengder sjelelig energi og bevisst oppfinnsomhet for å vise at be-

visstheten er en illusjon, og at sjelen er et mytologisk spøkelse. Reduksjonismen i vitenskapene og filosofien kan baktale og har mistenkeliggjort hele den iøynefallende virkeligheten systematisk og med stor kraft. Men reduksjonismen hviler i et uavklart paradoks så lenge den ikke kan forklare seg selv, sin egen energi og oppfinnsomhet. (...)

For i siste instans dreier evolusjonsidene seg om helhetstenkning, det vil si om livsfilosofi mer enn om vitenskap om noe bestemt.

Skulle det virkelig være sant at påfuglen har trukket et sjeldent lodd kampen for å overleve? Der den spankulerer omkring, spotter påfuglen alle ideer om at et fortrinn i funksjonalitet skulle sikre artenes overlevelse. At påfuglen skulle være en av vinnerne i en konkurranse om å overleve som har foregått i noen millioner år, og at livskampen skulle være eneste forklaring på dens eksistens og dens form – å påstå noe slikt virker mer enn bare urimelig. Det virker absurd. I en eller annen utforming er evolusjonslæren sikkert en dekkende modell for forståelsen av episoder i livets utforming på jorden. Men evolusjonens mangfoldige virkemåter er ikke på noen måter klarlagt.” Så langt idehistorikeren Trond Berg Eriksen, Oslo. I en annen artikkel vil vi ta fram liknende tanker fra filosofen Lars Fr. H. Svendsen, Bergen.

Til slutt siterer vi Edwin Aldrin (Apollo 11), som i juli 1969 var astronaut nr. 2 på Månen:

”Du store verdens Skaper, jeg takker Deg for at jeg får oppleve at Din verden er full av enestående skjønnhet og orden. Jeg overgir meg i Din Skaperhånd.”

Vinner av verveaksjon i Norge

Origo Norge har gjennomført en verveaksjon for bladet. Gevinsten var en reisesjekk på kr 8000,- og vinneren ble trukket på årsmøtet i Kristiansand. Den heldige ble *Arve Skogli*, 0959 Oslo. Origo gratulerer vinneren og ønsker god tur!